

Pomoc społeczna w województwie opolskim w latach 2007–2008 w świetle obowiązującej sprawozdawczości¹

W 2008 roku z różnych form pomocy społecznej skorzystało ogółem 45 862 osób i rodzin² (tj. 4,4 % mieszkańców województwa (średnia dla Polski – 5,5%). W rodzinach objętych pomocą było 75 990 członków tych rodzin (7,4% ludności województwa). Wskaźnik ten dla Polski ogółem wynosi 10,1% i waha się od 7,0% w woj. śląskim do 16,2% w woj. warmińsko-mazurskim. Tym samym województwo opolskie zajmuje przedostatnie miejsce w kraju (przed woj. śląskim) pod względem liczby środowisk objętych pomocą oraz liczby osób w rodzinach korzystających ze świadczeń pomocy społecznej.

W 2008 roku wśród ogółem objętych pomocą było:

- 39 889 osób – w ośrodkach pomocy społecznej (pomoc środowiskowa),
- 1 959 osób – w powiatowych centrach pomocy rodzinie,
- 2 871 osób – w domach pomocy społecznej,
- 605 dzieci i młodzieży – w placówkach opiekuńczo-wychowawczych,
- 538 osób – w środowiskowych domach samopomocy.

W porównaniu do 2007 roku liczba osób i rodzin objętych pomocą społeczną zmalała o ponad 16%, w tym zwłaszcza liczba osób objętych pomocą środowiskową (o 18%).

---

¹ Raport powstał w ramach realizacji projektu *Koordinacja na rzecz aktywnej integracji, Priorytet I Zatrudnienie i integracja społeczna, Działanie 1.2 Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki*. Projekt współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach *Europejskiego Funduszu Społecznego*.

² Termin osoby i rodziny oznacza wszystkich świadczeniobiorców pomocy społecznej, w tym jednoosobowe gospodarstwa domowe.

Tabela 1. Klienci pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2007–2008

Osoby objęte pomocą społeczną	Rok		2007=100%
	2007	2008	
	Liczba osób		
Ogółem	54 772	45 862	85
w tym:			
W ośrodkach pomocy społecznej	48 655	39 889	82
W powiatowych centrach pomocy rodzinie	2 047	1 959	96
W domach pomocy społecznej (gminne i ponadgminne)	2 875	2 871	100
W placówkach opiekuńczo-wychowawczych	636	605	95
W środowiskowych domach samopomocy	559	538	96

Źródło: Urząd Statystyczny w Opolu oraz Sprawozdanie MPiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej, pieniężnych, w naturze i usługach za 2007 i 2008 rok.

W 2008 roku wszyscy świadczeniobiorcy stanowili 4,4% mieszkańców województwa (w 2007 roku – 5,3%), przy czym liczba mieszkańców województwa zmalała o 0,4%.

Tabela 2. Klienci pomocy społecznej na tle mieszkańców woj. opolskiego

Rok	Liczba mieszkańców woj. ogółem	Liczba osób i rodzin objętych pomocą	udział w %
2007	1 037 088	54 772	5,3
2008	1 033 040	45 862	4,4
2007=100%	99,6	83,7	x

Źródło: Opolski Urząd Wojewódzki w Opolu oraz Sprawozdanie MPiPS-03 za 2007 i 2008 rok.

Począwszy od roku 1990 (z wyjątkiem lat 2007–2008) liczba i struktura podopiecznych pomocy społecznej województwa opolskiego wielokrotnie zmieniały się. Można wyróżnić dwie grupy przyczyn wpływających na te zmiany :

- przyczyny wewnętrzne systemu, w tym: zmieniające się kryterium dochodowe uprawniające do pomocy, wycofywanie jednych a wprowadzanie nowych form pomocy (np. w 1993 roku dodatki mieszkaniowe zostały przeniesione do resortu gospodarki, w 1999 roku dołączono placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze, w 2004 roku nastąpiła zmiana struktury świadczeń pomocy środowiskowej), wielkość środków finansowych przeznaczanych w roku budżetowym na realizację zadań pomocy społecznej, zwłaszcza na wypłatę świadczeń pieniężnych;

– przyczyny zewnętrzne, takie jak: zmieniające się wskaźniki dotyczące bezrobocia, zmiany w systemie ubezpieczeń społecznych czy służby zdrowia, powodujące zazwyczaj wzrost zapotrzebowania na świadczenia pieniężne z pomocy społecznej.

Tabela 3. Liczba i struktura beneficjentów pomocy społecznej woj. opolskiego w 1989, 2003 i 2008 roku (w tys.)

Liczba objętych pomocą społeczną	Rok				
	1989	2003	w tym:	2008	w tym:
			2003–1989 1989=100%		2008–2003 2003=100%
Ogółem	42 583	70 087	161	45 862	65
w tym:					
Pomoc środowiskowa (bez rodzin zastępczych)	40 223	64 546	164	39 889	62
Opieka w środowiskowych domach samopomocy	0	323	x	538	167
Opieka w domach pomocy społecznej	2 360	2 869	123	2 871	100
Opieka w placówkach Opiekuńczo-wychowawczych	0	735	X	605	82
Pomoc świadczona przez powiatowe centra pomocy rodzinie	0	1 614	X	1 959	121

Źródło: Sprawozdanie MPiPS-03 za lata 1989, 2003 i 2007.

Liczba osób umieszczonych w domach pomocy społecznej województwa w latach 1989–2003 wzrosła o 436 (z 2 360 w 1989 roku do 2 869 w 2003 roku, tj. o 22%). Obecnie liczba ta utrzymuje się na tym samym poziomie i wynosi 2 871 osób, z tego :

- w 11 domach dla osób w podeszłym wieku przebywa 740 osób,
- w 2 domach o podwójnej funkcji (dla osób w podeszłym wieku i przewlekle somatycznie chorych) – 162,
- w 3 domach dla przewlekle somatycznie chorych przebywa 535 osób,
- w 4 domach dla osób przewlekle psychicznie chorych – 288 osób,
- w 4 domach dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie – 512 osób,
- w 4 domach dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie – 362,
- w 1 domu dla osób niepełnosprawnych fizycznie – 115 osób,
- w 2 domach dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie – 157 osób.

Wśród 16 województw w kraju województwo opolskie zajmuje pierwsze miejsce pod względem liczby miejsc w domach pomocy społecznej przypadających na

10 tys. mieszkańców. Wskaźnik ten dla województwa wynosi 27,7, przy średnim dla Polski – 20,9 (najniższy występuje w woj. podlaskim – 17,4 miejsca). Także pod względem liczby miejsc w dziennych domach pomocy województwo opolskie zajmuje najwyższe miejsce w kraju. Na każde 10 tys. mieszkańców województwa przypada 11,4 miejsca w tych domach (średnia dla kraju – 3,5). Mimo to oferta w zakresie pomocy instytucjonalnej jest niewystarczająca, ponieważ w ostatnich latach liczba osób w podeszłym wieku gwałtownie wzrosła, co przekłada się na zwiększone zapotrzebowanie na tego typu formy pomocy (na koniec grudnia 2008 r. w woj. opolskim na umieszczenie w domu pomocy społecznej oczekiwało 179 osób).

Liczba osób korzystających ze specjalistycznych usług opiekuńczych w środowiskowych domach samopomocy województwa wzrosła z 241 w 1996 roku do 323 miejsc w 2003 roku, tj. o 34%, a obecnie wynosi 538, lecz jest o 4% mniejsza niż w 2007 roku.

Natomiast liczba dzieci i młodzieży przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych – od momentu przejęcia tych jednostek przez system pomocy społecznej w 1999 roku – wynosiła 735. Do 2008 roku liczba ta zmalała do 605 osób (o prawie 18%), co jest efektem przekształcania systemu opieki nad dzieckiem i rodziną poprzez ograniczanie liczby miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na rzecz tworzenia rodzin zastępczych.

Liczba rodzin zastępczych, również dołączonych do systemu pomocy społecznej w 1999 roku, wynosiła początkowo 1 281, po czym do 2000 roku wzrosła o 42 rodziny (do 1 323), by w kolejnych latach systematycznie zmniejszać się (w 2003 roku wyniosła 1 213). Następnie w 2008 roku liczba rodzin zastępczych wyniosła 1 959, tj. od 2003 roku wzrosła o 62%.

Najbardziej liczną i zróżnicowaną grupę świadczeniobiorców stanowią osoby i rodziny korzystające z pomocy środowiskowej. W 2008 roku pomocą środowiskową w województwie opolskim objęto ogółem 38 889 osób i rodzin, tj. 4,4 % mieszkańców województwa, w tym :

- w ramach zadań zleconych – z pomocy skorzystało 3 701 osób,
- w ramach zadań własnych – 38 650 osób.

W porównaniu do 2007 roku wystąpił znaczący (największy w strukturze świadczeniobiorców) spadek liczby objętych pomocą wynoszący 18%, wynikający z poprawy ogólnej sytuacji społeczno-gospodarczej kraju, co spowodowane było m.in. spadkiem bezrobocia, zarobkowymi wyjazdami zagranicznymi i wzrostem dochodów rodzin dotychczas korzystających z pomocy, które utraciły prawo do świadczeń z pomocy społecznej poprzez przekroczenie kryterium dochodowego.

Powody przyznania pomocy

Najczęściej występującym powodem udzielenia pomocy jest ubóstwo. W 2008 roku pomoc z tego tytułu otrzymało ogółem 13 795 rodzin, jednak o 9% mniej niż w 2007 roku.

Drugie miejsce przypada bezrobociu – 13 694 rodziny (o 16% mniej niż w 2007 roku), a kolejne miejsca udzielania pomocy zajmują: długotrwała choroba (8 477 rodzin) i niepełnosprawność – 7 384 rodziny.

W porównaniu do 2007 roku zmieniła się struktura powodów udzielenia pomocy, tj. :

1. wzrosła liczba rodzin, którym pomoc została udzielona z powodu:
  - sieroctwa – 2,8-krotnie,
  - bezdomności – o 40 %,
  - potrzeby ochrony macierzyństwa – o 54%, w tym: rodzin wielodzietnych – 2,3-krotnie,
  - sytuacji kryzysowej – prawie 300-krotnie (jest to prawdopodobnie efekt błędu sprawozdawczego, ponieważ w 2007 roku niektóre OPS-y nie uwzględniły działań prowadzonych przez ośrodki interwencji kryzysowej),
  - klęski żywiołowej – prawie 200-krotnie (pomoc udzielona rodzinom poszkodowanym w wyniku trąby powietrznej, która wystąpiła na terenie Opolszczyzny w sierpniu 2008 roku.)
2. zmalała natomiast liczba rodzin korzystających z pomocy z powodu:
  - bezrobocia – o 16%,
  - ubóstwa – o 9%,
  - niepełnosprawności – o 3%,
  - długotrwałej choroby – o 1%,
  - bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych – o 8 %, w tym:
    - a. w rodzinach niepełnych – o 9%,
    - b. w rodzinach wielodzietnych – o 13%
      - alkoholizmu – o 14%,
      - narkomanii – o 21%,
      - przemocy w rodzinie – o 23 %,
      - trudności w przystosowaniu się po opuszczeniu zakładu karnego – o 7%,
      - a także młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze – o 7 %.

Tabela 4. Powody trudnej sytuacji życiowej w latach 2007–2008

Lp.	Powód trudnej sytuacji życiowej	Rok		2007=100%
		2007	2008	
		liczba rodzin		
1	Ubóstwo	15 149	13 795	91
2	Sieroctwo	142	393	277
3	Bezdomność	707	993	140
4	Potrzeba ochrony macierzyństwa	1 329	2 051	154
	w tym wielodzietność	551	1 284	233
5	Bezrobocie	16 296	13 694	84
6	Niepełnosprawność	7 601	7 384	97
7	Długotrwała choroba	8 538	8 477	99
8	Bezradność w sprawach prowadzenia gospodarstwa domowego	5 122	4 717	92
	w tym :			
	rodziny niepełne	3 459	3 162	91
	rodziny wielodzietne	1 762	1 533	87
9	Przemoc w rodzinie	419	323	77
10	Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	x	0	X
10	Alkoholizm	2 564	2 206	86
11	Narkomania	84	66	79
12	Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	367	341	93
13	Brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze	56	38	93
14	Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy	0	0	X
15	Zdarzenie losowe	610	451	74
16	Sytuacja kryzysowa	82	2 225	2 713
17	Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	8	155	1 938

Źródło: Sprawozdanie MPiPS-03 za lata 2007–2008.

Kadra pomocy społecznej województwa opolskiego

Według stanu na 31 grudnia 2008 roku kadra pomocy społecznej woj. opolskiego liczy ogółem 3 659 osób, z tego:

- 1 759 w domach pomocy społecznej,
- 233 w ośrodkach wsparcia, z tego:
  - a. 123 – w środowiskowych domach samopomocy,
  - b. 76 – w domach dziennego pobytu,
  - c. 7 – w noclegowniach,

- d. 19 – w ośrodkach interwencji kryzysowej,
- e. 8 osób w innych ośrodkach wsparcia (np. pracownicy specjalistycznych ośrodków dla ofiar przemocy w rodzinie).
- 145 w powiatowych centrach pomocy rodzinie,
- 1 190 w ośrodkach pomocy społecznej,
- 312 w placówkach opiekuńczo-wychowawczych,
- 12 w Wydziale Polityki Społecznej Opolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Opolu,
- 8 w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej w Opolu.

Tabela 5. Zatrudnienie w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej województwa opolskiego

Jednostka organizacyjna	Liczba pracowników w latach:			2003=100%	2007=100%
	2003	2007	2008		
Ogółem	3 425	3 556	3 659	106	102
w tym:					
Domy pomocy społecznej	1 663	1 772	1 759	106	99
Środowiskowe domy pomocy	93	134	123	132	92
Placówki opiekuńczo-wychowawcze	445	255	312	70	122
Ośrodki pomocy społecznej	1 002	1 125	1 190	119	106
Powiatowe centra pomocy rodzinie	105	138	145	138	105
Inne ośrodki wsparcia (domy dziennego pobytu, noclegownie, Ośrodki dla ofiar przemocy w rodzinie)	95	112	110	116	98
Wydział Polityki Społecznej OUW	16	12	12	75	100
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej	6	8	8	133	100

Źródło: Sprawozdanie MPiPS-03 za lata 2003, 2007–2008.

W 2008 roku w porównaniu do 2003 roku, liczba pracowników ogółem wzrosła o 6%, w tym :

- o 19% w ośrodkach pomocy społecznej,
- o 38% w powiatowych centrach pomocy rodzinie,
- o 32% w środowiskowych domach samopomocy,
- o 16% w innych ośrodkach wsparcia (głównie w specjalistycznych ośrodkach dla ofiar przemocy w rodzinie),
- o 33% w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej w Opolu.

Natomiast spadek zatrudnienia w latach 2003–2008 dotyczy głównie:

- placówek opiekuńczo-wychowawczych – o 30% (jest to wynik ograniczenia liczby dzieci umieszczonych w tych placówkach, a także efekt przekształcenia

struktury zatrudnienia – zmniejszenia liczby osób zatrudnionych na podstawie Karty Nauczyciela);

- Wydziału Polityki Społecznej OUW – o 25%, z powodu ograniczenia liczby zadań i przekazania ich do samorządu wojewódzkiego.

Na jednego zatrudnionego w systemie pomocy społecznej woj. opolskiego w 2008 roku przypadało średnio 13 osób objętych pomocą, tj. o 13% mniej niż w 2007 roku Spadek liczby podopiecznych w wymienionym okresie dotyczy głównie rejonów opiekuńczych w ośrodkach pomocy społecznej – o 37%, oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych – o 24%.

Tabela 6. Wskaźniki zatrudnienia w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2007–2008

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej	Liczba podopiecznych przypadająca na 1 zatrudnionego		2007=100%
	2007	2008	
Ogółem	15,0	13,0	87
Ośrodki pomocy społecznej	43,0	34,0	79
w tym pracownicy w rejonach opiekuńczych	204,0	128,0	63
Domy pomocy społecznej	1,6	1,6	100
Placówki opiekuńczo-wychowawcze	2,5	1,9	76
Środowiskowe domy samopomocy	4,2	4,3	102

Źródło: obliczenia własne na podstawie MPiPS-03 za lata 2007–2008.

Struktura organizacyjna pomocy społecznej

Na terenie woj. opolskiego funkcjonują obecnie (stan na 31.12.2008) następujące jednostki organizacyjne pomocy społecznej:

- 31 domów pomocy społecznej, w tym 30 ponadgminnych i 1 gminny (37 domów razem z filiami), w których przebywa 2 871 mieszkańców,
- 4 placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekłe chorym lub osobom w podeszłym wieku (liczba miejsc 136),
- 18 placówek opiekuńczo-wychowawczych - dla 605 dzieci, z tego:
  - 13 placówek socjalizacyjnych,
  - 1 placówka rodzinna (Rodzinny Dom Dziecka „Bona Familia” w Ozimku),
  - 1 Pogotowie Opiekuńcze w Opolu,
  - 3 placówki wielofunkcyjne, łączące działania interwencyjne i socjalizacyjne,
- 11 środowiskowych domów samopomocy dla 538 podopiecznych (osoby z zaburzeniami psychicznymi),

- 12 dziennych domów pomocy dla 1 560 osób,
  - 2 noclegownie na 180 miejsc (w 2008 r. skorzystały z pobytu 272 osoby),
  - 7 ośrodków interwencji kryzysowej (w 2008 r. pomocy udzielono 4 047 osobom);
  - 3 ośrodki adopcyjno-opiekuńcze (w tym 1 niepubliczny) dla 896 osób,
- a także :
- 2 specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, które udzieliły pomocy 836 osobom;
  - 2 jednostki specjalistycznego poradnictwa rodzinnego, które udzieliły porad dla 458 osób;
  - 145 organizacji pozarządowych, działających na rzecz pomocy osobom niepełnosprawnym, bezdomnym, długotrwale chorym, starszym oraz dzieci i młodzieży.

Koszt świadczeń pomocy społecznej w 2008 roku

Łączny koszt świadczeń udzielonych z pomocy społecznej wyniósł prawie 167 mln zł, z czego :

- koszt zadań zleconych – 112 mln zł (budżet państwa sfinansował 67% kosztu świadczeń ogółem),
- koszt zadań własnych – 55 mln zł (budżet gmin sfinansował 33 % kosztu świadczeń ogółem).

W 2008 roku w ramach pomocy środowiskowej ośrodki pomocy społecznej udzieliły wsparcia dla prawie 40 tys. osób i rodzin, w tym:

- 38 650 osób w ramach zadań własnych (o 18% mniej niż w 2007 roku);
- 3 701 świadczeniobiorcom w ramach zadań zleconych (o 4% więcej niż w 2007 roku, z uwagi na wzrost liczby osób otrzymujących zasiłki stałe, korzystających ze specjalistycznych usług opiekuńczych, a także 144 osobową grupę objętą pomocą z powodu klęski żywiołowej - trąba powietrzna, która wystąpiła na terenie województwa opolskiego w sierpniu 2008 roku).

Zakres pomocy udzielanej w ramach zadań własnych w latach 2007-2008 uległ zmniejszeniu zwłaszcza w formie: zasiłków okresowych – o 17% i zasiłków celowych – o 9%, a liczba osób korzystających z dożywiania zmalała o 10%. Wzrosła natomiast liczba osób kierowanych w 2008 roku przez gminy do domów pomocy społecznej – o 24%, a także liczba objętych pomocą w formie usług opiekuńczych – wzrost o 9%.

Koszt pomocy środowiskowej wyniósł 95,4 mln zł, z tego:

- koszt zadań zleconych – 57,6 mln zł (budżet państwa sfinansował 59% kosztu świadczeń ogółem),

Tabela 7. Koszt pomocy społecznej w latach 2007–2008

Środki finansowe przeznaczone na pomoc społeczną (bez kosztów utrzymania ops-ów i pcp-ów)	Koszt świadczeń w tys. zł w latach		2007=100%
	2007	2008	
ogółem	140 861	166 813	118
z tego:			
finansowane z budżetu państwa	90 390	111 686	124
finansowane ze śr. odków własnych samorządu	50 471	55 127	109
udział procentowy środków własnych	36%	33%	X
w tym:			
Formy pomocy	Koszt świadczeń w tys. zł w latach		2007=100%
	2007	2008	
Pomoc środowiskowa			
Ogółem	72 429	95 412	132
w tym:			
Zadania zlecone (finansowane z budżetu państwa)	38 975	57 626	148
Zadania własne (finansowane z budżetu gminy)	33 454	37 786	113
Koszt utrzymania dzieci w rodzinach zastępczych (środki własne powiatu)	17 017	17 341	102
Pomoc stacjonarna i półstacjonarna			
Koszt utrzymania domów pomocy społecznej (dofinansowanie budżetu państwa)	44 220	46 981	106
Koszt utrzymania placówek opiekuńczo-wychowawczych (dofinansowanie budżetu państwa)	781	600	77
Koszt utrzymania środowiskowych domów samopomocy (budżet państwa)	5 444	5 526	102
Koszt utrzymania innych ośrodków wsparcia m.in. dla ofiar przemoc w rodzinie (budżet państwa)	970	1 135	117

Źródło: Sprawozdanie MPiPS-03 za lata 2007–2008 oraz układ wykonawczy budżetu wojewody w latach 2007–2008.

– koszt zadań własnych – 37,8 mln zł (budżet gmin sfinansował 41 % kosztu świadczeń ogółem).

Bez uwzględnienia pomocy udzielonej w 2008 roku z powodu klęski żywiołowej (pomoc ta miała charakter jednorazowy), koszt pomocy środowiskowej przypadający na jednego podopiecznego w ramach środków budżetu państwa wyniósł 3 289 zł i w porównaniu do 2007 roku wzrósł o 40% (wzrost minimalnej wysokości zasiłku okresowego z 35% do 50% różnicy dochodowej).

Także wartość roczna pomocy udzielonej w ramach środków własnych gmin przypadająca na jednego podopiecznego wzrosła w stosunku do 2007 roku o prawie 40%.

Tabela 8. Koszt świadczeń pieniężnych przypadających na jednego podopiecznego i mieszkańca w 2008 roku

Rok 2008	Liczba osób objętych pomocą środowiskową	Koszt świadczeń	Roczna wysokość pomocy przypadająca na 1 podopiecznego w zł	Roczna wysokość pomocy przypadająca na 1 mieszkańca w zł
Ogółem	39 889	95 412 176	2 392 (200 zł miesięcznie)	92,4
w tym:				
w ramach zadań zleconych	14 747*	57 626 319**	3 908 (326 zł miesięcznie)	55,8
<i>w tym bez środków na pomoc z tytułu klęski żywiołowej</i>	14 380	47 299 468	3 289 (274 zł miesięcznie)	45,8
w ramach zadań własnych ***	38 650	37 785 857	978 (82 zł miesięcznie)	36,6
<i>w tym bez środków na pomoc z tytułu klęski żywiołowej</i>	38 283	32 232 679	842 (70 zł miesięcznie)	31,2

* uwzględniono osoby, które otrzymały zasiłki okresowe sfinansowane z budżetu państwa (minimalna wysokość zasiłku okresowego)

** koszt pomocy w ramach zadań zleconych z uwzględnieniem pomocy na skutki klęski żywiołowej w wysokości 10.326.851 zł

*** koszt pomocy w ramach zadań własnych z uwzględnieniem pomocy na skutki klęski żywiołowej w wysokości 5 553 178 zł.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Sprawozdania MPiPS-03 za 2008 roku.

Wnioski

Jednym z istotnych mankamentów w funkcjonowaniu struktury organizacyjnej pomocy społecznej jest wielkość rejonów opiekuńczych. W 2008 roku na jednego pracownika socjalnego przypadało średnio 2 629 mieszkańców województwa, przy czym wskaźnik ten wahał się od 1 255 osób w Domaszowicach, gdzie pomocą objęto 9,1% mieszkańców – do 5 797 osób w Walcach (2,4% ludności gminy objętej pomocą społeczną). Jednocześnie zgodnie z art. 110 ust 11 ustawy o pomocy społecznej gmina zatrudnia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik na 2 tys. mieszkańców, nie mniej jednak niż 3 pracowników w gminie. Według stanu na 31.12.2008 r. tylko 12 gmin województwa opolskiego spełnia wymóg dotyczący wielkości rejonu opiekuńczego, tj. liczba mieszkańców przypadających na 1 pracownika socjalnego jest mniejsza

lub równa 2 tys. Natomiast wymóg dotyczący liczby pracowników – nie mniejszej niż trzech w gminie, spełnia jedynie 49 jednostek, tj. 69%. W 17 gminach zatrudnionych jest dwóch pracowników, a w 5 – tylko jeden pracownik socjalny.

Na podstawie podanych informacji i danych statystycznych oraz przeprowadzonych badań można stwierdzić, że wydatki przeznaczone na pomoc społeczną systematycznie wznoszą, mimo że jednocześnie obserwowany jest spadek zapotrzebowania na świadczenia, zwłaszcza w zakresie pomocy środowiskowej. Mimo wysokich nakładów przypadających na jednego podopiecznego, jak również na jednego mieszkańca, wartość świadczeń pieniężnych nadal nie zaspokaja występujących potrzeb.

Zasiłki z pomocy społecznej tylko częściowo uzupełniają zbyt niskie dochody w rodzinach żyjących na poziomie tzw. minimum egzystencji (kryterium dochodowe na jedną osobę w rodzinach uprawnionych do pomocy społecznej wynosi 351 zł, a minimum egzystencji na jedną osobę w 5-osobowej rodzinie z trójką dzieci wyniosło w 2008 roku – 361 zł).

Nadal utrzymuje się niekorzystna tendencja udzielania pomocy na zasadzie „kropelkowej” – świadczenia wypłacane są dość dużej grupie beneficjentów, lecz w niewielkiej wysokości – średnio 200 zł miesięcznie na jedno gospodarstwo domowe objęte pomocą. Ponadto zbyt często udzielana jest pomoc osobom i rodzinom, które są w stanie samodzielnie pokonać trudności życiowe wykorzystując własne możliwości. Dzieje się tak, ponieważ pracownicy socjalni działając zgodnie z przepisami prawa nie dysponują skutecznymi narzędziami i mechanizmami pozwalającymi na uszczelnienie systemu (odmowa bądź ograniczenie świadczeń z pomocy społecznej musi być poparte dowodami, a brak dowodów lub ich niewystarczająca liczba powodują uchylenie decyzji administracyjnej przez organ II instancji).

W opinii pracowników socjalnych wprowadzone niedawno narzędzie pracy socjalnej w postaci kontraktu socjalnego nie wpływa na wzrost liczby usamodzielnionych podopiecznych. Na podstawie informacji Opolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Opolu liczba usamodzielnionych podopiecznych w 2008 roku wyniosła 2 125 i stanowiła 5% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną. W okresie ostatnich 8 lat liczba usamodzielnionych osób i rodzin utrzymuje się na stałym poziomie, a w grupie tej większość stanowią bezrobotni, którzy znaleźli pracę (65%). Dodatkowo występujące w dalszym ciągu przeciążenie zadaniami administracyjnymi i organizacyjnymi powoduje, że pracownicy socjalni, choć ich liczba systematycznie wzrasta, w ograniczonym zakresie realizują pracę socjalną.

Obecnie pomoc społeczna w woj. opolskim udzielana jest ustabilizowanej grupie podopiecznych. Wskaźniki określające zakres i głębokość ubóstwa, stopę bezrobocia (z wyjątkiem sytuacji kryzysowej ostatnich miesięcy), czy udział osób niepełnosprawnych, nie zwiększają się. Oznacza to, że klienci pomocy społecznej

to ustabilizowana grupa osób i rodzin długotrwale korzystających ze świadczeń, których sytuacja życiowa nie ulega istotnym zmianom, mimo prowadzonej pracy socjalnej.

Stan ten wymaga przeformułowania zasad udzielania pomocy – z form biernych na formy aktywizujące i usamodzielniające. Wymaga to również podjęcia odmiennych niż dotychczasowe form pracy socjalnej i wzmocnienia działań w zakresie aktywnej polityki społecznej. W ocenie pracowników służb społecznych licznie realizowane obecnie projekty systemowe finansowane ze środków UE w zakresie aktywnej integracji tylko w niewielkim stopniu przynoszą oczekiwane rezultaty. Są co najmniej dwie przyczyny tego zjawiska:

1. skomplikowane i uciążliwe procedury prawno-organizacyjne, zwłaszcza w zakresie rozliczania tych projektów;
2. przyczyny zależne od samych beneficjentów – wyuczone postawy bierności, brak samozaradności i aktywności życiowej.

Sozialhilfe 2007–2008 in der Woiwodschaft Oppeln

Einer der Schwachstellen beim Funktionieren von Dienststellen für die Erteilung von Sozialhilfe ist die Größe der betreuten Kreise. Nach den Angaben vom

31.12.2008, erfüllen nur 12 Gemeinden in der Woiwodschaft Oppeln die Bedingung, die die Größe des betreuten Kreises betrifft, das heißt die Zahl der Einwohner auf einen Sozialangestellten ist kleiner wie zwei Tausend. Dagegen die Bedingung, dass in einer Gemeinde wenigstens drei Personen angestellt sind, erfüllen nur 49 Einheiten, das ist 69 %. In 17 Gemeinden sind nur zwei Personen angestellt, und in fünf Gemeinden nur eine Person.

Mit Hilfe dieser Angaben, statistischer Daten, wie auch durchgeführter Untersuchungen, kann man erörtern, dass sich die Sozialhilfe systematisch erhöht, obwohl gleichzeitig der Bedarf an Sozialhilfe fällt, besonders im Bereich der Umgebungshilfe. Trotz hohen Auflagen auf einen Betreuten, wie auch auf einen Einwohner, decken die Geldbeträge nicht die bestehenden Bedürfnisse. Die Beiträge der Sozialhilfe sind nur eine geringe Zugabe zu den niedrigen Einkommen der Familien, die an der Existenzgrenze leben. Weiterhin hält die Tendenz an, „tropfenartig“ zu unterstützen – die Hilfe wird einer großen Zahl Bedürftigen in kleiner Höhe erteilt.

Außerdem wird zu oft Hilfe Familien erteilt, die sich mit eigener Kraft helfen können. Dieses geschieht deswegen, weil die Sozialangestellten nach den Rechtsvorschriften handeln, und keine Möglichkeiten besitzen, das System zu verbessern.

Sociální pomoc v opolském vojvodství v letech 2007-2008

Jeden ze zásadních nedostatků ve fungování organizační struktury sociální pomoci spočívá ve velikosti oblastí sociální péče. Na základě stavu z 31. 12. 2008 splňuje pouze 12 obcí opolského vojvodství požadavky na rozlohu regionu sociální péče, tj. počet obyvatel připadajících na 1 sociálního pracovníka je nižší nebo roven 2 tisícům. Naproti tomu požadavky týkající se počtu

pracovníků, tedy nejméně 3 pracovníci na obec, splňuje pouze 19 jednotek, tj. 69%. V 17 obcích jsou zaměstnáni 2 pracovníci, a v 5 obcích dokonce jen jeden sociální pracovník.

Na základě získaných informací, statistických údajů a uskutečněných výzkumů lze konstatovat, že výdaje určené na sociální pomoc systematicky rostou, a to i přes to, že je současně patrný pokles poskytovaných služeb, zejména v oblasti terénní sociální pomoci. I přes vysoké náklady připadající na jednoho klienta a občana, neuspokojuje hodnota poskytovaných finančních prostředků aktuální potřeby. Dávky sociální pomoci jen zčásti doplňují příliš nízké příjmy v rodinách žijících na úrovni tzv. existenčního minima. Stále je patrná nepříznivá tendence udělovat pomoc na principu poskytování prostředků po malých dávkách – dávky sociální pomoci jsou vypláceny poměrně početné skupině příjemců, nicméně v nízkých částkách. Kromě toho je pomoc příliš často poskytována osobám a rodinám, které jsou schopny samostatně překonat životní překážky vlastními silami. Děje se tak proto, že ačkoliv sociální pracovníci vykonávají svou práci v souladu s platnými právními předpisy, nemají k dispozici účinné nástroje a mechanismy, jež by jim umožnily celý systém zacelit.